

АНАЛІТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЛЯ ОЦІНКИ БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Чечетова Н.Ф., д-р. екон. наук, професор, Лелюк Н.Є., канд. екон. наук, доцент, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова

Національна безпека держави, як гарантії незалежності країни, умови стабільності і ефективності життєдіяльності суспільства, характеризуються, передусім, станом його економіки і захищеністю від загроз бюджетної безпеки. Останніми роками питання бюджетної безпеки в Україні знаходяться в центрі уваги, як влади, так і науки.

Бюджетна безпека, будучи однією зі складових фінансової безпеки, визначається як стан забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості державних фінансів, що надає можливість органам державної влади максимально ефективно виконувати покладені на них функції.

Бюджетну безпеку розглядають як можливість бюджетної системи забезпечити фінансову самостійність держави та ефективно використання нею бюджетних коштів в процесі виконання функцій соціального захисту, державного управління та міжнародної діяльності, фінансування науки, освіти, культури та охорони здоров'я, забезпечення національної безпеки і оборони, реалізації інвестиційної та екологічної політики.

Бюджетну безпеку визначають за такими характеристиками:

- ступень сбалансованості;
- цілісність бюджетної системи;
- ретельність складання, процедури розгляду та затвердження бюджету;
- обсяги бюджетного фінансування;
- наявність або відсутність бюджетних резервів;
- характер касового виконання бюджету;
- чисельність податкових пільг;
- дотримання бюджетної дисципліни.

Бюджетна безпека передбачає здійснення державної політики, орієнтованої на реалізацію національних економічних інтересів країни, зокрема на забезпечення сталого економічного зростання та необхідного рівня інвестицій для розвитку продуктивних сил в довгостроковому періоді, підтримку і захист національних виробників, стимулювання розвитку наукомістних галузей економіки, проведення соціальної політики, спрямованої на підвищення рівня життя населення та забезпечення основних соціальних потреб.

У рамках ефективного і відповідального управління державними фінансами в міжнародній практиці існують наступні критерії: чіткі правила оцінки бюджетно-податкової стабільності на основі середньо - і довгострокового прогнозування основних показників бюджету; чіткі правила оцінки фінансових ризиків і управління ними; належне управління бюджетними резервами.

Для бюджетної безпеки велике значення мають порогові значення макроекономічних показників.

Адже порогові значення є найважливішим інструментом системного аналізу, прогнозування і соціально-економічного планування. Вони повинні набути статусу схвалених або затверджених на державному рівні кількісних параметрів, дотримання яких повинне стати неодмінним елементом урядових економічних програм.

Першою важливою групою є порогові значення показників бюджетної безпеки, що стосуються виробничої сфери, її здатності функціонувати при мінімальній залежності від зовнішнього світу. Українські важливі тут показники за загальним обсягом виробництва.

Другою важливою групою є порогові значення індикаторів рівня життя населення.

Третин, найбільш великою групою є порогові значення індикаторів фінансового стану.

Макроекономічні показники є найбільш значимими, оскільки саме вони визначають міру бюджетної безпеки країни, рівень її добробуту, і стани національного господарства.

Також важливо підкреслити, що найвища міра бюджетної безпеки досягається за умови, що увесь комплекс загальних макроекономічних показників знаходиться в межах допустимих меж своїх порогових значень, а порогові значення одного показника досягаються не на шкоду іншим.

Необхідність розробки системи індикаторів бюджетної безпеки підтверджується тим, що в Україні і в цілому у світі цією проблемою займаються з 90-х рр. Проте проведений аналіз дозволив виявити, що не існує єдиної методології розробки і визначення системи індикаторів бюджетної безпеки. В умовах фінансової глобалізації повністю забезпечити визначену бюджетною безпеку національних держав і в цілому національної світової економіки не вдається.

Відповідно до завдань бюджетної політики України, формується перелік індикаторів бюджетної безпеки, які дають можливість оцінити рівень виконання доходної частини і збалансованість доходів і видатків бюджету і темпів зростання ВВП, ступень фінансової децентралізації в країні і диференціацію регіонів за рівнем бюджетних витрат.

Для оцінювання стану бюджетної безпеки України також застосовується індикативний метод і розраховуються значення індикаторів, перелік яких із зазначенням гранично допустимих значень пропонується методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України.

Перші Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України були підготовлені відділом економічної безпеки Національного інституту проблем міжнародної безпеки (С.І. Пирожков 2003 р.) РНБО в межах теми «Економічна безпека України у контексті глобалізації та розвитку кризових процесів у світовій економіці».[1] В цих розробках викладено загальні принципи оцінки рівня економічної безпеки держави з визначенням

системи показників, інформаційної бази для їх розрахунку, методів формалізації розрахунку, порогових значень показників та методів оцінки фактичних показників з точки зору їх відповідності пороговим значенням. В цих роботах є розділі, присвячені дослідженню процесу вимірювання рівня вцілому фінансової безпеки, але їх зміст обмежується лише розрахунком окремих індикаторів та їх порівнянням з відповідними пороговими значеннями без розрахунку інтегрального індексу та його порівняння з інтегральними пороговими значеннями всупереч системності декларованого поняття “економічна безпека”. Наводяться рекомендації щодо підвищення рівня економічної безпеки держави, які носять декларативний характер без визначення обґрунтованих кількісних орієнтирів. Визначені рекомендації не дали відповіді на запитання: якими повинні бути у кількісному вимірі значення індикаторів, щоб забезпечити її бажаний рівень?

Визначені недоліки свідчать про необхідність удосконалення офіційних методичних підходів до оцінки рівня економічної безпеки та рівня фінансової безпеки.

Згідно з Методикою розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджена наказом Мінекономіки України №60 від 2.03.2007 р. були більш конкретизовані показники для оцінки фінансової і безпосередньо бюджетної безпеки. Такі як:[2]

- рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет (без урахування доходів Пенсійного фонду), % (порогове значення – не більше 30);
- відношення дефіциту державного бюджету до ВВП, % (порогове значення – не більше 3);
- покриття дефіциту зведеного бюджету за рахунок зовнішніх запозичень, % (порогове значення – не більше 30);
- відношення дефіциту торговельного балансу до загального обсягу зовнішньої торгівлі, % (порогове значення – не більше 5);
- обсяг трансфертів із державного бюджету до ВВП, % (порогове значення – не більше 10 – 15);
- амплітуда коливань бюджетних видатків на одну особу між регіонами України, % (порогове значення – не більше 20 –30).

Проблеми внутрішнього розвитку економіки України, динамічні зміни у глобальному економічному просторі та збільшення ступеня відкритості національної економіки викликали необхідність вдосконалення методології оцінки рівня фінансової безпеки держави з метою адекватного реагування на дестабілізуючі фактори.

Відповідно до Положення про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України наказом Президента України від 29.10.2013 р. № 1277 визнано втраченою чинність попередню Методику та затверджено нові Методичні рекомендації, які мають інформаційний, рекомендаційний, роз'яснювальний характер та не є обов'язковими (за власним висловлюванням авторів Методичних рекомендацій).[4] Цими рекомендаціями пропонується визнавати

беспосередньо ступінь бюджетної безпеки за допомогою детального аналізу наступних індикаторів:

- відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, %;
- дефіцит/профіцит бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління, % до ВВП;
- рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %;
- відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів Державного бюджету, % [3].

Рівень бюджетної безпеки визначається порівнянням фактичних значень індикаторів з пороговими, які розроблялися з урахуванням світового досвіду та напрацювань українських вчених. Періодичність перегляду системи індикаторів та їх характеристичних значень, у зв'язку із змінами в національній і світовій економіці, повинна здійснюватися в разі необхідності, але не рідше, ніж один раз на два роки.

Ця методика має ряд недоліків у виборі індикаторів, їх розрахунках і методів нормування. На наш погляд індикатори попередніх Методичних рекомендацій більш детально характеризують бюджетну безпеку і мають більш прозорий характер розрахунків. Слід зазначити, що при використанні інтегральних індексів необхідно вирішити три задачі: нормування індикаторів, обґрунтування вагових коефіцієнтів, обґрунтування порогових значень.

Рішення проблеми забезпечення бюджетної безпеки країни, вимагає комплексного підходу.

В першу чергу необхідно скоротити витрати на утримання державного апарату, спрямувати максимально коштів на стимулювання розвитку національного виробництва. Збільшення зовнішнього державного боргу внаслідок запозичення на покриття дефіциту державного бюджету супроводжується неефективним використанням цих коштів, про що свідчить дуже низький відсоток участі держави в капітальних інвестиціях в національну економіку.

Спрямування коштів на стимулювання відродження та розвитку національного виробництва є основоположним чинником поліпшення не лише бюджетної безпеки, але і фінансової безпеки країни в цілому так, як ефективне національне виробництво є основним джерелом наповнення бюджету через сплату податків. В той же час, це допоможе досягти соціального ефекту через створення нових робочих місць та покращення добробуту громадян.

Також рішення проблеми забезпечення бюджетної безпеки України неможливо без перегляду нормативно - правового аспекту. Корумпованість державного апарату управління і високий рівень тіньової економіки призводить до нецільового використання бюджетних коштів через відсутність жорсткого контролю.

Має бути створена інформаційна система для усебічного і об'єктивного моніторингу ходу бюджетного процесу, що включає виявлення і прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз бюджетної безпеки України. На основі отримуваної інформації повинен розроблятися комплекс оперативних і

довгострокових заходів з протидії негативним чинникам, а також по попередженню і подоланню можливих негативних наслідків загроз.

Таким чином, надзвичайно актуальним залишається для України питання створення ефективної бюджетної системи, яка б стала інструментом досягнення економічного зростання та забезпечення належного виконання державою своїх функцій.

Список використаної літератури:

1. Пирожков С.І. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України / За ред. акад. НАН України С.І. Пирожкова. – К.: НІПМБ, 2003 – 42 с.
2. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджена наказом Мінекономіки України №60 від 2.03.2007 р. [Електронний ресурс]: Режим доступу: me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id
3. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» від 9 жовтня 2013 року № 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.
4. Прогнозування індикаторів, порогових значень та рівня економічної безпеки України у середньостроковій перспективі; аналіт. доп./ Ю.М. Харазішвілі, Є.В. Дронь. – К.: НІСД, 2014 – 117 с.

СТРАТЕГІЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Литовченко О. Ю., канд. екон. наук, доцент, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова

Постійні зміни зовнішнього та внутрішнього середовища, наявність різноманітних факторів, які перешкоджають досягненню стратегічних цілей доводить, що суб'єкт господарювання повинен постійно перебувати у пошуку та реалізації ефективних рішень для управління фінансово-економічною безпекою.

На сучасному етапі все більше підприємств усвідомлюють необхідність перспективного управління фінансово-економічною безпекою на основі наукової методології, що дозволяє досягти загальних цілей розвитку підприємства в умовах мінливого зовнішнього середовища. Ефективним інструментом перспективного управління фінансово-економічною безпекою підприємства, що є підпорядкованим реалізації цілей загального його розвитку в умовах істотних змін макроекономічних показників, системи державного регулювання ринкових процесів, кон'юнктури фінансового ринку і пов'язаної з цим невизначеністю, виступає стратегія забезпечення його фінансово-економічної безпеки.

При розробці стратегії забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства необхідно врахувати велику кількість різноманітних та взаємопов'язаних між собою факторів. Проте проблемою в цьому випадку є те,